

П.А.Ойуунускай төрөөбүтэ 125 сылыгар аналлаах литературнай биэчэр сценарийа.

Хоодуоттар хотойдор үйэттэн үйэбэ ааттара ааттанар
Хонуунан-муоранан, тайбанан-хайанан ырыаба ылланар.
Ол иһин халлаанна күн уота күлүмнээн күндээрэ умайар
Ол иһин дьоннорго өй-санаа күүһүрэн күн курдук сандаарар.

Ыт.: Үтүө күнүнэн күндү көрөөччүлэр, ытык - мааны ыалдьыттар!

Бу дьоро кизэбит Саха саарыныгар, Саха автономнай республикатын тэрийсибит общественной деятель, төрөөбүт литературабытын төрүттэспит, учуонай, поэт, лингвист суруйааччы Платон Алексеевич Ойуунускай төрөөбүтэ 125 сааһыгар ананар.

Платон Алексеевич Саха сиригэр аатырбыт олонхоһуттар, ырыаһыттар түөлбэлээн төрөөн-ууһаан ааспыт сирдэригэр, Тааттаба, улааппыта, сиппитэ-хоппута. Биһиги бары билэрбит курдук Таатта сиригэр төрөөн үөскээн ааспыттара саха литературатын төрүттээбит бастакы суруйааччыларбыт Алексей Елисеевич Кулаковскай, Анемподист Иванович Софронов, Николай Денисович Неустроев уонна да үгүс саха саарыннара.

Былатыан Ойуунускай оҕо сааһа сүрдээх ыарахан, кыһалҕалаах этэ. Ол курдук төрөппүттэрэ тугунан да көмөлөһөр кыахтара суох буолан, олус эрдээхтик үөрэммитэ. «Өйүөм суох буолан тарынан, тар бараннабына бэс үөрэнэн эбэтэр сааһын куйуурдаан, үксүн ыал устун остуоруйалаан, таабырыннаан, олонголоон үөрэнэrim» диэн ахтара. Ол ааспыт кыһалҕалаах оҕо сааһын туһунан «Оҕо куйуурдуу турара» кэпсээнигэр бэрт долгутуулаахтык суруйбута. Күн өркөн улуустарын дьоно Былатыан Ойуунускай сырдык кэриэһигэр анаан бу айымньытыгар киинэ устубуттара ол киинэни биһиги библиотека тифлоиздательскай отделын сэбиэдиссэйэ Оксана Васильева аабааччыларбытыгар анаан тифлокоментирования онордо. Билигин «**Оҕо куйуурдуу турара**» киинэттэн быһа тардыыны көрүөбүтүн.

«Оҕо куйуурдуу турара» киинэттэн быһа тардыы.

Былатыан таайдарыттан бэриллибит талаана тардан, олонхону, норуот сэһэнин олус сэргээн истэрэ уонна тылыттан тылыгар кэпсээн биэрэр ураты дьобурдааба. Аһыыр кыһалҕаттан сэниэ ыалга остуоруйалаан олонголоон кизэ аһылыгын булунара. Дьон ортотугар «Былатыан уол уус тыллаах, үчүгэй ырыалаах-хоһоонноох» диэн өйдөбүл олохсуйбута. Онуоха эбии нуучча суруйааччыларын араас айымньыларын ааһан, бэйэтэ эбэн-сабан кэпсиирин улахан дьон сөбүлээн истэрэ. Ол курдук, Таатта улууһугар 4 сыл үөрэнэн баран. Үөрэххэ дьобурдаабын билэн нэһилиэгин дьоно көмөлөһөн Дьокуускай куоракка түөрт кылаастаах начальнай училищеба үөрэнэ

киирбитэ.Училищеба бэрт кыһалбалаахтык олон, аччыктаан үгүстүк баайдар куукуналарыгар үлэлээн айабын ииттиммитэ. Үөрэнэ сылдьан Николай Денисович Неустроев, Максим Кирович Аммосов курдук көхтөөх ыччаттары кытта билсибитэ, куруһуок тэринэн илиинэн суруллар сурунаал таһаарбыттара.Айар үлэбэ бастакы холонуулара этэ. Үөрэбин туйгуннук бүтэрэн. Учуутал семинариятыгар үөрэнэ киирбитэ.Емельян Ярославская тэрийбит кистэлэн революционнай куруһуокка сылдыбыта. Емельян Ярославская ыйытынан баттамыт-үктэммит кулут аймабын охсуһууга ынырар күүрээन्नэх ырыаны суруйарга П.Ойуунускайга соруудахтамыта. «Үлэһит ырыата» диэн бастакы советская айымныта күн сири көрбүтэ.

Алдьархайдаах аналлаах оһоллоох олохтон

Атахпыт иһэбин араара тэбэн,

Көмүс эмэгэт күүһүн көтүрэн,

Көңүлү хаайбыт күтүр ыраахтаабы

Күндү уоругун күл оңорон-

Күнү көрдөрүөбүң, көңүлү таһаарыабың.

Итинтэн ыла революция ырыаһыта Былатыан Ойуунускай айар үлэ аартыгынан дьулурбаты айаннаан бииртэн биир хомоһой хоһоонно суруллубуттара. Былатыан Ойуунускай охсуһуу уотун ортотугар, бэйэтэ этэрини, 17 сылы атаарбыта, өлөр-тиллэр түгэннэри элбэхтик көрсүбүтэ. Саха сиригэр сэбиэскэй былааһы туругурдууну баһылаан-көһүлээн ыппыта: 1921-1922сс. Саха губерниятын ревкомун председателэ, 1922-1927сс. Саха АССР народнай комиссардарын сэбиэтин, Киин ситэриилээх комитетын председателэ. Саңа тэриллибит республика үлэтин олохтооһун, норуот олоһун чөлүгэр түһэри алдьархайдаах ыар үлэтин бүтгүүнүн Ойуунускай саннынан сүкпүтэ.

- *“Быраһаай” истинг Ибрагим Михайлович Ишниязов толоруутугар*
- *Саха республикатын культуратын үтүөлээх үлэһитигэр, Сайдыы кулууп салайааччыта Алексей Калининская- Лунха Өлөксөйүн толоруутугар истин «Былааһы советка” ырыаны.*

Платон Алексеевич Ойуунускай айар үлэнэн 22 сыл үлэлээбит. Ол да буоллар ити кылгас кэм иһигэр 11 кинигэни таһааттарбыта. Кини айар үлэтэ поэт общественной-политической охсуһуутун салбааһын курдук көстөр. Дэлэбэ да Ойуунускай бэйэтин туһунан кэриэтэ «аңар илиитигэр кырыылаах ыстыыктаах, аңарыгар суруйар». Ол иһигэр билигин аар-саарга аатырбыт «Дьулуруйар Ньургун Боотур» диэн сүдү олонхото суруллубута. Айар үлэтин биир үрдүк чыпчаалынан «Кыһыл Ойуун» олонхо-тойуга буолар. Бу айымны

1917-1925 сс. суруллубута. Драма бэчээттэнээтин кытта сценаҕа туруоруллан дириц сэңээриини ылбыта эрээри, элбэх кириитикэҕэ түбэспитэ. Кини үгүс айымньылары, ордук хоһоонноро, ырыалара, сэбиэскэй былаас иһин охсуһуу уотун ортотугар суруллубуттара: «Син биир буолбаат!!», «Үлэһит ырыата» , «Былааһы-Сэбиэккэ!» о.д.а. Маннык түбүктээх үлэҕэ да сырыттар кини дьиэ кэргэнигэр амарах аҕа, тапталлаах кэргэн этэ. Былатыан ыаллыы алааска олорор Сокольниковтар кыыстарын кэрэ дьүһүннээх, арылыччы көрбүт Сүөкүччэни сөбүлээн. 1923 сыллаахха холбоһон ыал буолуу үөрүүтүн билбиттэрэ. Ол эрээри дьылҕа хаан кинилэр бииргэ олорууларын уһаппатаҕа. Сүөкүччэтин эмтэтэ Москваҕа айаннаан иһэн кэргэнэ кини илиитигэр быстыбыта. Бу ыар сүтүгүттэн Ойуунускай нэһиилэ уйуттуммута. «Куоттарбыт кутурҕана» диэн хоһоонугар маннык суруйар:

Сүһүөбүм хамнаата,
Сүрэҕим долгуйда,-
Кимнээҕим кэлээхтээн
Кинини төннөрүөй?
Киниттэн матаммын
Күннэрим көрбөтө,
Күдэҕим быһынна,

Күүстэрим баранна. Кини саха норуотун төрүт өйүн-санаатын, уус-уран нэһилиэстибэтин иһигэр иңэриммит, олонхоһут талааннаах суруйааччы буолан , дьиң национальной тыыннаах айымньыларын суруйбута. Кини хас эппит тыыммыт тыла барыта дирин түгэхтээх, ырааҕы эңсэр күүстээх, билигин даҕаны өйү-санааны үөскэтэр-төрөтөр дьөбүрдээх.

Эһи болҕомтобутугар Саха республикатын үтүөлээх артыыската Прасковья Адамова туруоруутугар Уус-уран дьүһүйүү “Кэлэр кэскил ырыата”

Бу сылга республика үрдүнэн Платон Алексеевич Ойуунускай 125 сааһыгар аналлаах үгүс өрүттээх тэрээһиннэр буолан аастылар, биһиги библиотекабыт бу сүдү Сахабыт саарыныгар анаан Социальной проекка республикатааҕы киинэ фондатын кытта кыттыһан “Кэриэһим , кэннибэр хааларым. Кэхтибэт кэрэкэ тылларым...” уус-уран дьүһүйүүнү устан саха национальной көрдөрөр, иһиттиннэрэр компания нөңүө көһүннэ уонна Дьокуускай киин киинэ театрын улахан экраныгар көстөн куорат олохтоохторун сэнгээриитин ылла. Бу проекка кыттыбыт аабааччыларбытыгар библиотека коллективын аатыттан махтанабыт уонна барыгытыгар үтүөнү-кэрэни баҕаран туран махтал суруктары туттарарыгар тылы биэрэбин

Республикатааҕы көрбөттөр анал библиотекаларын директорыгар Елена Николаевна Находкинаҕа.

Наҕараадалааһын

Олунньу 15 күнүгэр Платон Алексеевич Ойуунускай 125 сааһыгар анаан “Саха норуотун улуу уола” диэн Республиканскай заочнай викторина биллэрбиппит бу тумуктэрин таһаарабыт. Бу викторинаҕа 28 үлэ киирдэ республикабыт араас улуустарыттан сүрдээх үчүгэй толору эппиэттэри туттубут. Викторинаҕа кыттыбыт дьонно махтанабыт уонна сертификат туттарарбытын көнүллээн.

Платон Алексеевич Ойуунускай сыдыааныгар биһи библиотека биир бастын ааҕааччытыгар Местников Иван Алексеевичка сертификат уонна сэмэй бэлэхпитин туттарабыт.

«Илбис тыл туйгунун», саха норуота көнүлүн туһугар турууласпыт чулуу киһибитин репрессия ыар долгуна тумнубатаҕа. Сымыйа буруйдааһынна балыллан, норуотун дьолун туһугар охсуһан баран, норуот өстөөҕө аатыран түрмэҕэ сырдык тыына быстыбыта. 1939 сыллаахха алтынньы 31 күнүгэр Ойуунускай суох буолбутун билэн баран хаайыы бүттүүн түүн үөһэ «Реквием» ыллаан Ойуунускайдыын быраһаайдаспыта. 1955 сыл ахсынньы 15 күнүгэр П.Ойуунускай буруйа суоҕунан, аата ыраастанарын туһунан биллэриин тахсыбыта.

Кини олоҕу, киһи аналын анааран көрбүт биһиги киэн туттар бөлүһүөк суруйааччыбыт буолар. Ол иһин саха тыллаах баарын тухары Платон Алексеевич Ойуунускай аата ааттана туруоҕа. Былатыан Ойуунускай тылларыгар норуот сөбүлээн ыллыыр ырыаларын Саха республикатын культуратын үтүөлээх үлэһитин, “Сайдыы” кулууп салайааччыта Алексей Калининскай-Лунҕа Өлөксөйүн байаанын доҕуһуолунан бука бары тэнгэ ыллаһыабын.

Саргытын салайсыбыт сахатын норуота Улуу убайбытын умнубаппыт. Кини сырдык аатын кэриэстиибит. Көлүөнэттэн көлүөнэҕэ кэрэ кэпсээн гыныахпыт.

Үс саха төрүөҕэр,

Үөрүүлээх күнүгэр

Мин ырыам ылланыа,

Мин аатым ааттаныа...

